

– V Всеукраїнський конкурс «Битва модельєрів – 2015» у рамках львівського форуму моди та краси за підтримки департаменту економічної політики Львівської міської ради у Львові.

Участь студентів у театрі мод сприяє реалізації креативних проявів особистості з різних позицій: одні студенти проєктують та виготовляють моделі одягу, інші – демонструють колекції. У тому чи іншому напрямі діяльності студентського театру мод реалізується естетичний, соціально-культурний та виховний аспекти. Учасники студентського театру мод сприймають дизайн як можливість творчої самореалізації, а кожен крок у її напрямку – як створення власної реальності. Таки чином, діяльність студентського театру мод є перспективним напрямом соціокультурної практики студентської молоді творчих спеціальностей.

Список використаних джерел

1. Корсун И. В. Организация свободного времени школьников / И. В. Корсун, С. Я. Харченко. – Луганськ : ЛГПИ, 1988. –77 с.
2. Каган М. С. Философия культуры / М. С. Каган. – СПб. : „Петрополис», 1996. – 416 с.
3. Висич Н. Юрий Матвеев [Электронный ресурс] / Н. Висич // Газета по-українськи. – Режим доступу: https://gazeta.ua/ru/articles/poltava-newspaper/_urij-matveev-sozdal-pyat-kollekcij-odezhdy/289440
4. Фоміна Я. Полтавські дизайнери створили колекцію одягу за мотивами образів Віри Холодної [Электронный ресурс] / Я. Фоміна. – Режим доступу: <http://kolo.news/category/dozvillia/1460>

Євгеній Бортников

*кандидат геолого-мінералогічних наук, доцент
кафедри туризму Запорізького національного університету
(м. Запоріжжя),*

Анастасія Бортникова

*пошукувач кафедри філософії Мелітопольського державного
педагогічного університету імені Богдана Хмельницького
(м. Мелітополь),*

Марина Будько

*кандидат філологічних наук, доцент
кафедри філософії Мелітопольського державного
педагогічного університету імені Богдана Хмельницького
(м. Мелітополь)*

МАРГІНАЛЬНА ПРИРОДА РЕГІОНАЛЬНОГО: КУЛЬТУРНА НЕПОВНОЦІННІСТЬ ЧИ КУЛЬТУРНА СВОЄРІДНІСТЬ?

Буття культури як системи значною мірою визначається тими малими культурними просторами, які існують і співіснують всередині єдиного поля культури. Локальна (регіональна) культура завжди відрізняється від національної, оскільки в ній

відбивається проблема відношення центр/регіон, ціле/регіон і відображаються риси регіонального мислення. Вона перейнята проблемою протистояння центру й відстоювання своєї культурної автономності та унікальності. Відповідно, з перетворенням української культури з регіональної на національну й на тлі глобалазаційних процесів актуалізувалася й проблема регіональних культур у межах української національної культури: поняття регіону, його параметрів і соціокультурної специфіки, культура українських регіонів у різних проявах і на різних етапах історії, проблеми регіональної ідентичності, культура й ментальність провінції в її єдності та протиставленні столичному локусу тощо.

Локальний підхід до проблеми культурного простору пов'язаний з культурологічними пошуками М. Данилевського та його класифікацією локально-історичних типів культур, а також із працями антропологів початку ХХ ст. (К. Леві-Строс, Е. Б. Тайлор, П. Тейяр де Шарден, А. Дж. Тойнбі та ін.), які розглядали культурний простір як «географічну екзотику» (Ж. Делез). Далі до аналізу проблем, пов'язаних із особливостями сприйняття окремих територій, формуванням локальних територіальних образів тощо долучилися представники найрізноманітніших наук: філософи (М. Гайдеггер, Г. Гачев, Е. Гуссерль), філологи (С. Лур'є, Д. Раевский), культурологи й мистецтвознавці (Г. Башляр, А. Габричевський, В. Глазичев, К. Лінч, Т. Ніколаєва, Т. Цив'ян) та ін. Локальні характеристики культурного простору привертала увагу Ф. Броделя, С. Волкова, С. Іконникової, В. Кузнецова, Х. Дж. Макіндера, Ф. Ратцелч, М. Трубецького, С. Хантінгтона, К. Хаусхофера та ін. Значний інтерес привертають спроби осмислення культурного простору в локально-регіональному вимірі в сучасній культурній географії – у працях Ю. Веденіна, Д. Замятіна, М. Крилова, О. Лавренової, І. Мітіна, Л. Смирнягіна та ін.

Така міждисциплінарність у дослідженні локальних культурних просторів значно розширює перспективи їх пізнання, але водночас спричиняється й до значних суперечностей, однією з найгостріших серед яких нам бачиться проблема розуміння маргінального, – а тим часом маргінальність є невід'ємною ознакою регіонального. Інтуїтивно ми здогадуємося, що будь-який локальний культурний простір, будь-який культурний ареал має власні межі, власні кордони. Однак показовим є сьогочасний інтерес філософів і культурологів «до змінених станів свідомості, порубіжних ситуацій, абсурдності, парадоксальності, всього того, що може виявити межу можливостей, зокрема й межу можливостей пізнання, показати масштаб людського в людині, бути місцем зустрічі з принципово Іншим. Такий підхід можна позначити як «маргінальну антропологію» [5; 9].

Сталося так, що поняття маргінальності, запозичене із соціології (упроваджене американським соціологом Р. Парком на позначення природи маргінальної особистості через конфлікт, роздвоєність і соціальну дихотомію [7, с. 172–175] і розвинуте Е. Стоунквістом як характеристика соціального суб'єкта, що бере участь у культурному конфлікті [8, с. 90–112.]), у нас розуміють переважно як щось негативне, порівняно з «нормою», відхилення від якої сприймається як порушення й загроза. Досить швидко такий соціологізаторський підхід поширився й у філософських та культурологічних дослідженнях, де поняття «маргінальний», «маргінал», «маргінез» доволі часто й цілковито безпідставно стали вживатися з явним оцінно-негативним відтінком. А

феномену маргінальності тією чи іншою мірою почав безпідставно додаватися акцент чужості, культурної неповноцінності та навіть шкідливості, ворожості, девіантності.

Як бачимо, поняття «маргінальність» нерідко вживається не як науковий термін, що передбачає строгу дефініцію, а метафорично. І стосується це не лише прояву цього феномена на рівні тих чи інших культурних явищ (насамперед авангардних), визначення місця яких у культурі є суперечливим і потребує часу, ціннісно та нормативно амбівалентних, нестійких і еkleктичних субкультур та їх носіїв, а й, на жаль, цілих регіональних культур, місце яких щодо загальнонаціонального культурного центру в національному культурному просторі є, безперечно, маргінальним у питомому значенні слова – «межовим», «окраїнним», «пограничним». Але ж чи означає це їхню чужість, культурну «другосортність» чи ворожість?

Тож усе частіше культурологія та філософія культури прагнуть розглядати поняття маргінальності інакше, змістивши акцент на культурну своєрідність, нетривіальність, нестандартність, креативний потенціал та онтологічну цінність маргінальності. Цю позицію, зокрема, переконливо виражено у працях таких авторів, як В. Тернер, М. Еліаде, М. Епштейн, Ж. Дерріда, Р. Барт, М. Фуко. Варто лише згадати, що поняття «маргінальність» (від лат. *margo* – кордон, край, *marginalis* – той, що знаходиться на краю) слід визначати через його пряму кореляцію з поняттями «кордон» і «межа». Дійсно, культура твориться на межах, – у цьому сенсі варто звернутися до М. Бахтіна: «Внутрішньої території в культурній сфері нема: вона вся розташована на межах, межі проходять усюди, через кожен момент її» [2, с. 266], – і в цьому сенсі вона маргінальна. Одним із визначних прикладів культурологічного розвитку означеної проблеми є ідея «буття у проміжку» культур В. Біблера. Філософське осмислення феномена маргінальності в другій половині ХХ ст. репрезентоване й працями постструктуралістів – Ж. Делеза, Ф. Гваттарі, Ж. Дерріда – вони розкривали поняття маргінальності через порівняння з поняттями «номадності», «децентрації».

Особливо вагомою видається мистецтвознавча позиція, адже саме мистецький ресурс є найперспективнішим у плані продукування нових локальних культурних форм, – пригадаймо хоча б погляди Д. Антоновича [1], який доводив, що мистецтво кожного народу розвивається в межах світових стилів, пристосовуючи їхні форми до свого характеру та ландшафту. У мистецтвознавстві маргінез – позиція поза основними для культури художніми напрямками, основними типами художнього мислення та мови. У цьому контексті незаперечний інтерес викликає креативний потенціал маргінальності [6, с. 59]. Безумовно, креативність не є прямим наслідком маргінальності, однак той негативізм, який домінує у масовій свідомості при характеристиці феномена маргінальності, вимагає звернути увагу на його креативну складову з використанням інтра- та екстраспективних підходів, тобто виявляючи не лише зовнішні фактори (різні форми організації соціуму, особливості взаємодії соціальних утворів у межах соціуму та особливості взаємодії макроструктур між собою), а й внутрішні чинники (особливості свідомості та несвідомих імпульсів, що визначають світогляд людини). Креативно-діяльнісна природа маргінальності криється у притаманній їй свободі, витoki якої можуть бути виявлені в менш жорсткій прив'язаності до ціннісних домінант [там же, с. 76].

Культуру як обмежений простір, в якому здійснюється весь процес життєдіяльності суспільства, розглядає у своїх працях Ф. Бродель [3, с. 32]. Міста та передмістя виступають тут сферами здійснення культури. Аналізуючи простір Франції, в якому все переплетено: історія, культура, політика, економіка, властиві саме цьому географічному об'єкту, – дослідник доходить думки, що географічні орієнтири формують і менталітет. Будь-який, навіть невеликий, географічний об'єкт (у Ф. Броделя це міста, містечка, села) може бути окремим культурним простором, оскільки в межах цих природних просторових орієнтирів, рубіж яких «не менш чіткий, ніж гірський ланцюг Піренеїв» [там же, с. 177], існують власні ідеї, традиції, звичаї, які можуть проявлятися навіть у формі дахів, характерних для певного регіону. Тут можна вести мову про локальний культурний простір, який існує як почуття «малої батьківщини», «корені предків» у кожної людини. У межах цього простору здійснюється культурна ідентифікація.

А отже, найбільш важливим аспектом розгляду проблеми локального культурного простору є її регіональний «зріз», який полягає у співвідношенні загального й окремого в культурній сфері. Універсалізація культури діалектично пов'язана з різноманіттям її змісту та форм, а регіони являють собою джерело культурного різноманіття, засіб підтримання цілісності, збереження й збагачення культури. Огляд тем нових культурологічних досліджень в Україні, здійснений С. Волковим, вказує на «зростання останніми роками зацікавленості культурологів і мистецтвознавців регіональною проблематикою, увагою до вивчення історико-культурних процесів, що відбувалися в ХХ ст. в регіонах України. На думку багатьох дослідників, регіональний аспект дослідження української культури є одним з найактуальніших і найперспективніших» [4, с. 88]. Вивчення, збереження і формування культурного простору регіону є одним із найбільш значущих завдань сучасного суспільства. Зважаючи на це, «поступово відходить у минуле уявлення про другорядну роль периферійних центрів в історії національної культури; на зміну йому йде нова методологія дослідження культурно-мистецьких процесів – методологія регіональної культурології, згідно з якою кожне історичне, культурне, мистецьке явище регіону повинно розглядатися як цілісний самодостатній феномен у специфічності його регіональних проявів і як вагома складова національної культури в її зв'язках із досягненнями й здобутками інших регіонів» [там же, с. 88].

Регіональний природно-культурний простір, отже, характеризується динамічністю й різноманіттям. Найважливішими рисами регіональної культури слід вважати її відкритість і прагнення до діалогу, до накопичення цінностей, створених як усередині, так і поза даною конкретною культурою. Кожен регіон має унікальний природний та історично-культурний потенціал, який може бути використаний для розвитку території та становлення свідомості людей. Визначення регіональним співтовариством свого місця у часі й просторі може відбуватися за допомогою таких понять, як «історія», «пам'ять», «спадщина», виявлення «обличчя» й «душі» територій і місцевих «міфів», залучення їх в обіг історично-культурної спадщини. Регіональний природно-культурний простір містить духовний, ціннісний, етнічний, економічний і соціальний капітал, обмежений територіальними та символічними кордонами, і сприяє соціально-культурному розвитку індивідів і соціальних груп. Розвинутий, освоєний

культурний простір регіону – це необмежений потенціал творчого зростання людини, наділеної рефлексивною свідомістю та прагненням до реалізації свого потенціалу, яка знає власну землю й поважає традиції народів своєї країни; це також підстава для національної самоповаги й визнання світовою спільнотою.

Список використаних джерел

1. Антонович Д. Скорочений курс історії українського мистецтва / Д. Антонович. – Прага : Укр. ун-т, 1923. – 340 с.
2. Бахтин М. М. К естетике слова / М. М. Бахтин // Контекст–1973 : Лит.-теорет. исслед. – М. : Наука, 1974. – С. 258–281.
3. Бродель Ф. Что такое Франция : В 2 кн. / Ф. Бродель ; пер. с фр. – Кн. 1.: Пространство и история. – М. : Изд-во им. Сабашниковых, 1994. – 406 с.
4. Волков С. М. Нові тенденції розвитку культурологічної думки в Україні / С. М. Волков // Культурологічна думка : щорічник. – К. : Ін-т культурології НАМУ, 2009. – № 1. – С. 86–91.
5. Гурин С. П. Маргинальная антропология / С.П.Гурин. – Саратов : Изд. центр СГСЭУ, 2000. – 237 с.
6. Мельникова Н. Е. Феномен маргинальности в системе культуры : социально-философский анализ : дис .... канд. филос. наук : 09.00.11 / Мельникова Н. Е.; МГТУ им. Н. Э. Баумана. – М. : б. и., 2007. – 124 с.
7. Парк Р. Э. Культурный конфликт и маргинальный человек / Парк Р. Э. // Социальные и гуманитарные науки : РЖ. Серия 10. Социология. – М. : ИНИОН РАН, 1998. – № 2. – С. 172–175.
8. Стоунквист Э. В. Маргинальный человек. Исследование личности и культурного конфлікта / Э. В. Стоунквист // Современная зарубежная этнография : реферативный сб. – М. : б. и., 1979. – С. 90–112.
9. Фролова О. С. Культура творится на границе : о перспективах философско-культурологической теории маргинальности / О. С. Фролова // Культурное многообразие : от прошлого к будущему. – СПб. : ЭЙДОС, АСТЕРИОН, 2008. – С. 118–119.

Марія Бурдикіна

магістрантка Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка
(науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри культурології та методики викладання культурологічних дисциплін Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка Винничук Р.В.)
(м. Полтава)

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКОГО ПРОЕКТУ «ГОЛОС ДОНБАСУ» ЗА МОТИВАМИ ТВОРІВ СЕРГІЯ ЖАДАНА

Сергій Вікторович Жадан відомий український поет, прозаїк, перекладач, музикант, і крім того громадський активіст та волонтер. Він сам родом з